

PÅ LITTERATUR-TUR

Tekst: Tine Kolstad

Foto: Jon Aanerud

Vi kjører gjennom litterære landskap, og det skal vi gjøre i fire dager. Foreløpig er vi bare i Danmark, og det er landskapet på Lolland vi ser gjennom bussvinduet. Vi er 20 godt voksne personer som går på litteraturkurs en gang i uka. Kursene ledes av litteraturviter (og danske) Jan Olesen. At Jan også har en fortid i reiselivsbransjen vet vi ikke i starten. Men egentlig er det klart; et så ambisiøst opplegg er ikke noe for amatører. Han har funnet fram til en rekke steder med litterær tilknytning i Danmark og Nord-Tyskland, og også funnet gode hoteller og hyggelige spisesteder. Vi føler oss privilegerte!

På Lolland er det Kaj Munk, ”dikterpresten”, vi får høre mest om, en dansk forfatter fra Maribo. Han var aktiv motstandsmann under 2. verdenskrig, og ble skutt av danske nazister i 1944. Han skrev en mengde avisartikler, reisebrev og mer enn 40 skuespill. Men han hadde alltid Maribo i sitt hjerte, og skrev at jordbærene og bringebærene der var søte som pikekys.

Lolland er et yndigt land, men å si at det bugter sig i bakke, dal” blir helt feil, det er absolutt helt flatt, og øya kalles pannekakelandet av de stolte innbyggerne. Her er det vakker vår, blå scilla i veikanten og irrgroenne jorder. Men det er ikke bare døde forfattere som kommer fra Lolland. Helle Helle er født på her i 1965. I 2005 fikk hun den danske kritikerprisen for romanen Rødby-Puttgarten om to søstre som jobber om bord på fergen mellom nettopp Rødby på Danmark og Puttgarten i Tyskland.

Og vi er på vei til fergen, og etterpå til Lübeck.

To ting er berømte i Lübeck, først og fremst forfatteren Thomas Mann, han fikk Nobelprisen i litteratur i 1929 for romanen ”Buddenbrook”. Men Lübeckermarzipan er nesten like kjent. På marsipanmuseet er det en byste av Thomas Mann i marsipan! Vi besøkte Das Buddenbrookhaus, som var familien Manns bolig rundt midten av 1800-tallet, og Thomas

Mann bodde der i sin barndom. Da han var 15 år døde faren, og familien flyttet til München i 1891. I dag er huset Thomas Mann Museum. Av guiden vår får vi høre fra romanen ”Buddenbrooks”, om den eldre faren som kommer tilbake til

huset og går gjennom de forskjellige rommene. Når han ser dem igjen blir han overstrømmet av minner. Spisestuen med dyprøde, tunge damaskgardiner, menneskehøye kandelabre og dukketeater. Den lyse Landskapsstuen med gule gardiner og malerier på veggene av italienske landskap badet i lys.

I Lübeck blir vi også kjent med romanen Drømmen om Zanzibar”, en psykologisk roman av tyskeren Alfred Anders om skulptøren Ernst Barlachs skjebne. Barlach var fra Lübeck, han var i opposisjon mot nazismen under 2. verdenskrig og flyktet til Sverige over Østersjøen under dramatiske omstendigheter.

Dagen etter går turen vestover, til Niebüll. (Endelsen büll er vanlig i stedsnavn på disse kanter og betyr bolig.) Vi kjører gjennom det flate, nord-tyske landskapet, helt ulikt vårt hjemlige norske. Massevis av høyreiste, hvite vindmøller står i stram givakt bortover, museører spirer på bjerkene og magnoliatrærerne har digre, hvite knopper. Vi ser pinseliljer og påskeliljer i velfriserte hager, tusenfyrd i tusenvis i veikanten og tepper av hvitveis i løvskogene. Og det lukter vår, gjødselen er lik den norske!

I 1864 ”tok” Tyskland Slesvig-Holstein fra Danmark og mange av de som bor i grenseområdene føler seg fremdeles like mye danske som tyske. Får vi vite. Under den tysk-danske krigen i 1864 gikk fremtredende nordmenn som Bjørnstjerne Bjørnson og Henrik Ibsen ut og talte Danmarks sak. Ibsen hadde allerede i 1861 skrevet diktet I havsnød hvor han lovet Danmark norsk hjelp. Da hjelpen ikke ble noe av skrev han om sviket i diktet Troens gud. Bjørnson makte til felles sak mellom de skandinaviske landene, og han skrev flere dikt om samhold i Norden, blant andre Kong Fredrik den syvende og Til Sverige. Etter Danmarks tap skrev han ”Da Norge ikke ville hjelpe” og ”Til Danebrog”.

Landskapet vi er i danner også bakgrunnen i boka ”Kongens fall” av Johannes V. Jensen. Handlingen er lagt til 1500-tallet, og romanen har blant annet blodige krigsskildringer. Det handler om maktmisbruk og misbrukets konsekvenser som fører til Christian den 2.s fall, kongens fall.

Karen Blixen har også skrevet om dette landskapet. Særlig om stormfloer, og spesielt om 19. desember 1835. Hun har riktignok flyttet floen til august fordi det passet bedre i opplegget hennes, og hun kalte historien ”Syndfloden over Nordenheim”.

Mens vi kjører over de høye dikene mot Nordsjøen forstår vi at stormfloene alltid er en trussel for dem som bor på denne flate, forblåste kyststripen. Og når vi kommer oss ut av bussen for å streve oss opp på dikene og skue ut over havet, er det så vidt vi klarer å holde oss på beina i den sterke vinden.

Fra brutale naturkrefter til forfatteren Siegfried Lenz og ”Tysktime” som også står på programmet denne dagen. Vi skal

litteraturviter og reiseleder Jan Olesen hadde lagt opp et program som ble dyktig og omtentksomt gjennomført.

besøke på Nolde-museet i Seebüll i Slesvik-Holstein. Maleren Emil Nolde har vært inspirasjonen til hovedpersonen Max Hansen i Tysktime . Emil Nolde var også, i likhet med skulptøren Ernst Barlach, en inspirator til romanen Drømmen om Zanzibar . (Se over om Lübeck.)

Så selv om Nolde-museet var en stor opplevelse, var ikke Nolde forfatter, så vi hopper videre over grensen til Christiansfeld i Danmark. Byen står på UNESCOs kulturarvliste, den ble grunnlagt i 1772-73 da en gruppe av den religiøse bevegelsen Herrnhuterne, Brødremenigheten fikk tillatelse til å slå seg ned i Danmark. Vi blir vist rundt i byen, og får en innføring i Brødremenighetens liv og virke. En asketisk menighet som blant annet har sterke skiller mellom livene til kvinner og menn. Til og med etter døden. Kvinner og menn er begravd på hver sin side av kirkegården! Men hvordan de klarte å formere seg, forblir en gåte .

Herrnhuterne spiller en stor rolle i Livlegens besøk av Per Olov Enquist. Den danner også bakgrunnen for Lewis reise , også av Enquist. Men gravstøtten på forsiden av boka, er ren fiksjon. Den finnes ikke i Christiansfeld. Men Brødremenighetens liv og virke preger fremdeles livet i Chistiansfeld.

På veien ut fra Christiansfeld oppholder vi oss litt mer ved Per Olov Enquist. Bøkene hans er for det meste ren fiksjon, men i Legionærene har han også brukt det som kalles blandingsfiksjon , det må til for å skape noe som fungerer i en roman, mener han. Han har intervjuet flere personer om samme tema og laget det han kaller et ”synteseportrett”. Han har trukket ut det vesentlige i intervjuene og satt dem sammen på en ny måte. Ofte i en annen kronologi enn den opprinnelige. Noen kaller dette journalistisk research. Enquist mener at han må skrive historien på nytt for å se hva som er sant , han må sile fram” sannheten fra fakta som ligger på bordet.

På vår vei mot siste stopp, København, passerer vi Ludvig Holberg-museet som ikke er åpent. Det får bli neste gang. Men det fins andre forfattere. Herman Bang fra Als sør for Fyn er en av dem. Han har skildret dekadansen, og det dystre og mørke, folk soseg over ossm levde i dyp elendighet. Særlig gjelder dette den mest kjente boka hans, Tine fra 1889.

Litt lysere blir det når vi får høre om Leif Panduro som kan skrive ganske morsomme bøker. En gang ble han spurt om hvordan man lager komikk. Jo , sa Panduro, A tror at B er fiskehandler, så kommer resten av seg selv.

Vi slutter i København, der vi passerer Dan Turells stamkafe på Fredrikbergs allé. Og vi går på kirkegårder der vi blant annet ser gravene til H.C.Andersen, Storm P. og norske Sigurd Obstfelder.

Og mens askeskyene samler seg over oss, gynger vi hjem over Skagerak på en proppfull danskebåt.

Das Buddenbrookhaus med Thomas-Mann-museet i Lübeck

Fra Thomas-Mann-museet, en tegning til venstre og et fotografi til høyre av forfatteren.

En frysende gruppe på den forblåste kirkegården i Christiansfeld. Her ligger mennene begravd til venstre og kvinnene til høyre. Reiselederen Jan Olesen vandrer rundt blant kvinnegravene til høyre.